

ปาฐกถาพิเศษ

ดร. เศรษฐพุฒิ สุทธิวาทนฤพุฒิ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย

งานสัมมนาก้าวสู่ปีที่ 10 สำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้า “ESG อนาคตประเทศไทยสู่ความยั่งยืน”

หัวข้อ ESG: Empowering Sustainable Thailand’s Growth

วันพฤหัสบดีที่ 19 พฤศจิกายน 2563 ดิ แอทริเนีย โฮเทล แบงค็อก

ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้มาร่วมงานสัมมนาก้าวสู่ปีที่ 10 ของสำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้า “ESG อนาคตประเทศไทยสู่ความยั่งยืน” ซึ่งองค์ประกอบของ ESG นั้น มีด้วยกัน 3 ประเด็น คือ Environment (สิ่งแวดล้อม) Social (สังคม) และ Governance (ธรรมาภิบาล)

ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเติบโตแบบค้ำเนินถึง ESG ค่อนข้างน้อย เน้นการเติบโตระยะสั้นเป็นหลัก เช่น ด้าน E หรือ Environment ที่เน้นเรื่องจำนวนและค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว มากกว่าการคำนึงถึงต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

ด้าน S หรือ Social ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นการบริโภคต่าง ๆ การเร่งขยายสินเชื่อเพื่อให้ตัวเลขการขยายตัวของเศรษฐกิจดี โดยที่ไม่คำนึงถึงผลข้างเคียงระยะยาว ทำให้ระดับหนี้ครัวเรือนสูงขึ้นมาก จนกลายเป็นความเปราะบางของระบบเศรษฐกิจไทย

และด้าน G หรือ Governance สามารถดูได้จากดัชนีชี้วัดต่าง ๆ ของระดับโลก เช่น ดัชนีวัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perception Index: CPI) ซึ่งล่าสุดไทยอยู่อันดับที่ 101 ของโลก ขณะที่สิงคโปร์อยู่อันดับที่ 4 แต่ที่สำคัญคือ เรายังตามหลังทั้งเวียดนามและอินโดนีเซีย

เมื่อมองไปข้างหน้า จึงชัดเจนว่าเราไม่คำนึงถึง ESG ไม่ได้แล้ว

ตัวอย่างด้าน Environment ที่เห็นชัดเจนคือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ประเทศไทยสร้างมลพิษจากก๊าซเรือนกระจกจนติดอันดับสูง เพราะประสิทธิภาพการใช้พลังงานของไทยต่ำมากเมื่อเทียบกับขนาดของเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกัน ถ้าอุณหภูมิสูงขึ้นตามการคาดการณ์ของ Intergovernmental Panel on Climate Change หรือ IPCC ระดับน้ำทะเลก็จะสูงขึ้นและส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเพาะปลูกของเกษตรกรไทย ดังนั้น ถ้าโครงสร้างเศรษฐกิจไทยยังคงเป็นแบบเดิม คือพึ่งพาภาคการเกษตรเป็นหลัก การเติบโตของเศรษฐกิจจะเป็นไปได้ค่อนข้างลำบากเมื่อเกิด Climate Change

นอกจากนี้ ไทยยังถูกจัดอันดับโดย Climate Central ว่าเป็นประเทศที่มีโอกาสถูกน้ำท่วมสูงเป็นอันดับที่ 7 ของโลก และผลกระทบที่เห็นค่อนข้างรุนแรง อย่างเช่น ภัยน้ำท่วมในปี 2554 ทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวเพียง 0.1% และในปี 2556 - 2557 เราประสบภัยแล้งทำให้รายได้เกษตรกรหายไปราว 15,000 ล้านบาทจากภัยธรรมชาติ

ด้าน Social เรื่องที่จะเป็นความเสี่ยงต่อไทยคือเรื่องสิทธิมนุษยชนและการทำประมงที่ผิดกฎหมาย (Illegal Unreported and Unregulated Fishing: IUU) ซึ่งมีโอกาสสูงที่จะกลับมาถูกจับตามองอีกครั้ง เนื่องจากประธานาธิบดีใหม่ของสหรัฐอเมริกา โจ ไบเดน มาจากพรรคเดโมแครต ซึ่งเป็นพรรคที่ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างมาก นับเป็นความเสี่ยงทางธุรกิจของอุตสาหกรรมประมงไทย

สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าการเติบโตอย่างไม่คำนึงถึง ESG ในช่วงที่ผ่านมา จะทำให้เกิดความเสี่ยงมากขึ้นในอนาคต ดังนั้นหากต้องการเติบโตอย่างยั่งยืน เราจะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้

เรื่องแรกคือ ต้องให้ ESG เป็นหนึ่งในเครื่องจักรขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (growth engine) ในระยะข้างหน้า

ผมคิดว่าเรื่องนี้ฟังดูไม่เกินความเป็นจริงนัก ถ้านึกถึงธุรกิจไทยที่มีโอกาสเติบโตในอนาคต อย่างแรก คือ ธุรกิจสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี (Health and Wellness) ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในตอนนี้ ประเทศไทยได้รับการชื่นชมเรื่องการบริหารจัดการโควิด 19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และภาครัฐสามารถจัดการเรื่องสาธารณสุขต่าง ๆ ได้ดี ส่วนภาคการท่องเที่ยวนั้นจะให้มีการเติบโตอย่างที่ผ่านมาคงไม่ได้แล้ว การที่นักท่องเที่ยวต่างชาติจะเข้ามาอยู่เฉลี่ย 9 วัน วันละ 5,000 บาท ได้เงินมา 40,000 - 50,000 บาทต่อคนต่อทริป มีความเป็นไปได้ลดลง

ดังนั้น เราต้องคิดรูปแบบใหม่ที่จะสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาอยู่นานขึ้นและใช้จ่ายมากขึ้น เช่น เป็นเรื่องเกี่ยวกับ wellness หรือกระแสใหม่อื่น ๆ ก็ได้ อย่างในตอนนี้มีกระแสเรื่องการทำงานที่บ้าน หรือที่ไหนก็ได้ที่ไม่ใช่ที่ทำงาน ผมเคยคุยกับชาวต่างชาติที่สามารถทำงานที่ไหนก็ได้ พวกเขาอยากมาอยู่ที่ไทย มาทำงานระยะยาวและเต็มใจที่จะจ่ายภาษีด้วย แต่ถ้าจะให้เขาหนีควันพิษหรือไฟฟ้าในประเทศเขา แต่กลับมาเจอฝุ่น PM 2.5 ที่ไทยก็คงไม่ได้

อีกธุรกิจที่มีโอกาสเติบโตได้ดี คือ อาหารออร์แกนิกที่สามารถตรวจสอบกระบวนการผลิตได้ จะมีโอกาสเพิ่มรายได้และมูลค่าในอนาคต และธุรกิจสุดท้ายที่พูดถึงกันมาก คือ รถยนต์พลังงานไฟฟ้าหรือยานยนต์ EV (Electric Vehicle) ซึ่งทุกประเทศต้องการขับเคลื่อนไปแนวทางนี้

ทั้ง 3 ธุรกิจที่ยกตัวอย่างมานี้จะเป็นแหล่งทรัพยากรที่เพิ่มมูลค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคตได้

ถ้าถามว่าหากไม่ทำแล้วอะไรจะเกิดขึ้น **ตอนนี้พระเอกของการส่งออกของไทย 3 ตัว ได้แก่ ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ และปิโตรเคมีภัณฑ์ ซึ่งมีสัดส่วนรวมกันราว 50% ของมูลค่าการส่งออก มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ESG ทั้งนี้** เช่น ในส่วนของยานยนต์หลายประเทศได้เปลี่ยนไปใช้ EV แล้ว ในส่วนของสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีการตระหนักรู้มากขึ้นเกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ เห็นได้จากคุณสมบัติของสมาร์ตโฟนรุ่นใหม่ ๆ ที่สามารถรีไซเคิลได้ ดังนั้น เรื่องรีไซเคิลก็นับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ภาคอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ขยายตัวได้ในอนาคต สำหรับปิโตรเคมีภัณฑ์ เป็นที่ทราบกันดีว่ามีการณรงค์ให้ลดการใช้พลาสติกอย่างแพร่หลาย

ฉะนั้น ถ้าเราไม่นำแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) มาใช้ ผมเชื่อว่าโอกาสที่ธุรกิจกระแสหลักหรือการส่งออกเดิม ๆ ของเราจะเติบโตอย่างยั่งยืนมีน้อยมาก ๆ ถ้าหากเรายังใช้เครื่องยนต์ขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบเดิม ก็จะไม่สามารถขับเคลื่อนการเติบโตที่เราต้องการในอนาคตได้

วิกฤติโควิด 19 เป็นโอกาสสำหรับประเทศไทยในการปรับตัวเพื่อให้กลับมาดียิ่งกว่าเดิม ซึ่งหลายประเทศได้ใช้วิกฤตินี้เป็นโอกาสเช่นกัน อย่างที่ฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์สายการบินแอร์ฟรานซ์-เคแอลเอ็มเจอปัญหาเหมือนสายการบินทั่วโลกและต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ ซึ่งการช่วยเหลือของรัฐบาลฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์ด้วยงบประมาณ 1.1 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ได้กำหนดเงื่อนไขหนึ่งคือ สายการบินจะต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในประเทศลง 50% จะเห็นได้ว่าสองประเทศนี้ให้ความสำคัญกับ ESG เพราะมีเป้าหมายที่ต้องการขับเคลื่อนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวหรือคาร์บอนต่ำ นอกจากนี้ การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือต่าง ๆ ในหลายประเทศก็มีเงื่อนไขที่ส่งเสริมการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศผู้รับความช่วยเหลือไปสู่โลกคาร์บอนต่ำมากขึ้น อย่างประเทศไต้หวัน ก็มีเกาหลีใต้ที่ได้ประกาศนโยบาย Green New Deal สะท้อนความพยายามในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจคาร์บอนต่ำมากขึ้น

ถ้าเราจะมุ่งสู่ ESG และให้ ESG เป็นเครื่องยนต์ขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจตัวใหม่ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่ง ธปท. ได้ทำงานร่วมกับหน่วยงานกำกับดูแลในภาคการเงินทั้งสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) และกระทรวงการคลัง รวมถึงการผลักดันให้ธนาคารพาณิชย์ไทยผนวกปัจจัยที่เกี่ยวกับ ESG ในการดำเนินธุรกิจด้วย โดยเมื่อปี 2562 ที่ผ่านมา ธปท. สมาคมธนาคารไทย และธนาคารพาณิชย์ได้ร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกำหนดแนวทางการดำเนินกิจการธนาคารอย่างยั่งยืนในด้านการให้สินเชื่ออย่างรับผิดชอบ (Sustainable Banking Guidelines - Responsible Lending)

เรื่องที่สองคือ อยากให้ภาคเอกชนทำเรื่อง ESG โดยไม่ต้องรอภาครัฐ เพราะภาคเอกชนมีศักยภาพที่จะเดินหน้าเรื่องนี้ได้อยู่แล้ว ช่วงหลังได้เห็นบริษัทไทยที่อยู่ในดัชนี DJSI (Dow Jones Sustainability Indices) ในกลุ่มประเทศเกิดใหม่จำนวน 22 บริษัท เข้าไปในระดับโลก 12 บริษัทด้วยกัน แสดงให้เห็นแล้วว่า บริษัทไทยมีศักยภาพและมีความสามารถที่จะก้าวสู่เวที ESG ระดับโลก

สาเหตุที่บอกว่าอย่ารอภาครัฐ เพราะไม่ว่าอย่างไรภาครัฐและภาคเอกชนต้องทำงานร่วมกันอยู่แล้ว แต่การใช้กลไกภาครัฐเป็นตัวนำหลักอาจไม่ใช่คำตอบของการที่จะไปสู่ ESG หลายครั้งที่ธุรกิจมีปัญหา การแก้ไขที่ดีที่สุดคือการใช้กลไกภาคเอกชนเป็นตัวนำ เพราะรู้จักและเข้าใจธุรกิจของตัวเองได้ดีที่สุด ทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดและรวดเร็วกว่า

ส่วนใหญ่การแก้ปัญหาของหน่วยงานกำกับดูแลจะมีความคล้ายกัน คือ การออกกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่อาจจำเป็นและเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาเท่านั้น แต่การออกกฎเกณฑ์อย่างเดียวไม่ได้ทำให้ทุกอย่างเดินหน้าและประสบความสำเร็จได้

ทราบกันดีว่าบ้านเรามีการออกกฎเกณฑ์จำนวนมาก ซึ่งการลด ละ เลิก กฎเกณฑ์ที่ไม่จำเป็นหรือไม่ทันสมัยเป็นโจทย์สำคัญที่จะช่วยให้เศรษฐกิจไทยเติบโตได้ ถ้าภาครัฐสั่งให้ทำเรื่อง ESG ผมคิดว่าคำตอบที่ออกมาอาจไม่ได้ตอบโจทย์อย่างที่ควร เจ็อนไขการแก้ปัญหาด้วยการออกกฎมีมาก และโอกาสที่จะทำแล้วประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงและยั่งยืนนั้นไม่ง่าย เนื่องจากภาครัฐเองก็ขาดข้อมูลและกรอบการทำงานเพื่อออกแบบแนวทางแก้ปัญหาที่สะท้อนสถานะตลาดอย่างครบถ้วน รวมถึงความเชี่ยวชาญในหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ESG ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ด้วย

ในช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน จะเป็นช่วงการประชุมร่วมของธนาคารกลางทั่วโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และหน่วยงานกำกับดูแลต่าง ๆ ซึ่งจะประชุมผ่านวิดีโอกันบ่อยมาก โดยหนึ่งในหัวข้อที่ถกกันเป็นประจำ คือ เรื่อง Green และ Environment ซึ่งสิ่งที่ประเทศต่าง ๆ ได้ทำไปแล้ว คือ การให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับ (Regulators) ได้ดูแลการทดสอบภาวะวิกฤติ (Stress Test) ด้าน Climate Change ด้วย

ผมเองก็อยากเห็นและอยากทำ ซึ่งการจะทำให้ถูกและทำให้ดีที่ไม่ใช่แค่การปรับปรุงนั้น จะต้องมีการเตรียมการอะไรบ้าง เรื่องแรกคือ เราต้องมีภาพกรณีฐานที่มองไปข้างหน้า (Baseline Scenario) เพื่อเป็นฐานของการประเมิน ซึ่งในขณะนี้ยังมองไม่เห็นแนวทางที่ชัดเจนจากภาครัฐ จึงยังคาดการณ์ไม่ได้ว่า Climate Change ในอนาคตของไทยจะเป็นอย่างไร

อีกเรื่องหนึ่ง สมมติว่าเรามี Baseline Scenario และ Climate Change ได้เกิดขึ้นแล้ว ในขั้นของการนำไปใช้ ก็จะต้องมีการตีความและการวิเคราะห์ผลกระทบต่อเศรษฐกิจจากการที่อุณหภูมิเพิ่มขึ้น ซึ่งยังไม่เป็นรูปธรรมและการวิเคราะห์ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย เพราะคนที่เชี่ยวชาญเรื่องนี้มีน้อย นอกจากนั้น การวัดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวมคงยังไม่เพียงพอ ควรจะต้องเห็นผลกระทบต่อธุรกิจเป็นรายบริษัทด้วย

แม้กระทั่งบริษัทข้ามชาติและบริษัทระดับสากล ยังมีการเปิดเผยข้อมูลผลกระทบทางการเงินที่เกิดจากเรื่อง Climate Change ในปริมาณที่น้อยมาก ไม่ต้องพูดถึงบริษัทไทย ถ้าบริษัทเองยังไม่ทราบถึงความเสี่ยงของตนเองที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศเป็นอย่างไร การที่ธนาคารจะรู้จึงเป็นเรื่องยากยิ่งขึ้น ธปท. ในฐานะหน่วยงานกำกับดูแล กว่าจะทำการทดสอบภาวะวิกฤติด้าน Climate Change แต่ละชั้นออกมาได้นั้นทำได้ยากมาก

ดังนั้น การที่จะให้ภาครัฐเป็นผู้นำในการออกกฎระเบียบต่าง ๆ อาจจะไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดที่จะแก้ปัญหา ESG ได้อย่างยั่งยืน ผมเชื่อว่าเราจำเป็นต้องใช้กลไกตลาดมาขับเคลื่อน จะมาจากอำนาจหน้าที่หรือนโยบายอย่างเดียวนั้นไม่ได้ การตั้งมาตรฐานและการออกกฎระเบียบจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา ไม่ใช่เป็นตัวนำแล้วขับเคลื่อน ผมจึงขอแนะนำให้ภาคเอกชนย่อารอและออกมานำเรื่องนี้เอง เพื่อที่จะได้มีทางออกในเรื่องของ ESG ที่ยั่งยืน

ประเด็นสุดท้าย คือ ESG ไม่ใช่เรื่องง่ายแต่เชื่อว่าทำได้ เพราะการเปลี่ยนทัศนคติเป็นเรื่องสำคัญ

หากดูประเทศทุนนิยมอย่างสหรัฐอเมริกา ที่เมื่อ 50 ปีก่อน มิลตัน ฟรีดแมน นักเศรษฐศาสตร์รุ่นเก่า เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ พูดไว้ว่า “The social responsibility of business is to increase its profits.” ซึ่งหมายความว่าหน้าที่ของธุรกิจที่มีต่อสังคมโดยรวมคือการมุ่งเพิ่มผลกำไรให้ธุรกิจตนเอง ส่งผลให้ภาคธุรกิจมุ่งแต่สร้างผลกำไรเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้าน ESG จนมีการสร้างภาพยนตร์ในสหรัฐฯ เรื่อง Wall Street และมีวลีดังของตัวเอกที่กล่าวว่า “Greed is good.” (ความโลภเป็นสิ่งที่ดี) สะท้อนปรัชญาของภาคธุรกิจในสหรัฐฯ ที่มองเฉพาะการทำกำไรและประโยชน์ของผู้ถือหุ้น (Shareholders) เป็นหลัก

อย่างไรก็ดี สหรัฐฯ ก็ยังสามารถเปลี่ยนแนวคิดได้ โดยในปี 2562 ผู้บริหารสูงสุด (CEO) ของบริษัทชั้นนำขนาดใหญ่ในสหรัฐฯ เช่น Amazon Apple Coca-Cola และ Exxon Mobil เป็นต้น ได้ออกแถลงการณ์ร่วมในเรื่องแนวทางการดำเนินธุรกิจ โดยมีความตอนหนึ่งว่า “We commit to deliver value to all of them.” คำว่า “them” หมายถึง ลูกค้า ผู้บริโภค ชัพพลายเออร์ ลูกจ้าง และชุมชนธุรกิจในอนาคต นั่นคือธุรกิจในสหรัฐฯ จะไม่มุ่งแต่เพิ่มผลกำไรเท่านั้น แต่จะคำนึงถึงผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจต่อสังคมอย่างรอบด้านอีกด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศทุนนิยมสุดขั้วยังสามารถเปลี่ยนมุมมอง โจทย์หรือ วัตถุประสงค์ของบริษัทได้ ประเทศไทยเองก็น่าจะทำได้เช่นกัน

ผมนึกถึงวิกฤติปี 2540 มีหลายอย่างที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบธนาคารและบริษัท ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นปัญหาความล้มเหลวของบรรษัทภิบาล (Corporate Governance) ถ้ามองย้อนกลับ ไป ทุกคนคงพูดได้เต็มปากว่า ประเทศไทยตอนนี้ดีกว่าปี 2540 ไม่ว่าจะเป็นความเข้มแข็งของ ภาคเอกชน บรรษัทภิบาลที่ดีกว่าเมื่อก่อนอย่างเห็นได้ชัด การใส่ใจในบทบาทของคณะกรรมการบริษัท การมีกรรมการอิสระ บทบาทของตลาดทุนที่นักลงทุนสามารถตรวจสอบความโปร่งใสต่าง ๆ ซึ่งเรื่อง พวกนี้เป็นผลมาจากวิกฤติปี 2540

ในครั้งนี้ เมื่อเราเจอวิกฤติอีกรอบหนึ่งที่มีชื่อว่า โควิด 19 จึงอาจเป็นเวลาอันเหมาะสมที่เราจะแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ด้วยแนวคิดที่ยั่งยืนแบบ ESG เหมือนกับที่เราได้เคยแก้ไขปัญหาบรรษัทภิบาลเมื่อปี 2540 มาแล้ว

ขอบคุณครับ